

## פתח דבר – בשערי הבית

”שָׁמְעוּ דָבָר יי גוֹיִם וְהִגִּידוּ בְּאֵיִם מִמְּרָחֵק  
וְאָמְרוּ מִזֶּרֶחַ יִשְׂרָאֵל יִקְבְּצֵנוּ וְשָׁמְרוּ כְרַעְיָה עֲדָרוֹ.  
כִּי פָדָה יי אֶת יַעֲקֹב, וְגָאֵלוּ מִיַּד חֹזֶק מִמֶּנּוּ.  
וּבָאוּ וְרָנְנוּ בְּמֵרוֹם צִיּוֹן  
וְנָהְרוּ אֵל טוֹב יי עַל דָּגָן וְעַל תִּירֵשׁ וְעַל יַצְהָר וְעַל בְּגֵי צֹאן וּבְקָרָה  
וְהִיְתָה נִפְשָׁם כִּגְן רוּחַ וְלֹא יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה עוֹד.  
אִז תִּשְׁמַח בְּתוֹלָה בְּמַחֹל וּבְחָרִים וּזְקָנִים יַחְדָּו  
וְהִפְכֵתִי אֲבָלִים לְשִׁשׁוֹן וְנַחְמָתִים וְשִׁמְחָתִים מִיְגוֹנָם.  
וְרוּחִי נִפְשׁ הַכֹּהֲנִים דָּשָׁן, וְעַמִּי אֶת טוֹבֵי יִשְׁבְּעוּ נְאֻם יי”  
(ירמיהו לא, ט-יג)

”וְאֲנָשֵׁי קָדָשׁ תִּהְיוּ לִי”  
(שמות כב, ל)

התורה ואיזונים בפרטי החיים ובמשמעותם.  
לא מעטים חוששים מן ההלכה היבשה לכאורה. אף הרמב"ם, באחד הקטעים המפתיעים בספר "מורה הנבוכים", מדמה את המון העם לאנשים הנמצאים מחוץ לארמון המלך, ואומר: "אבל הפונים לחצר המלך להיכנס אליו, אלא שלא ראו כלל חצר המלך, הם המוני אנשי התורה, כלומר עמי הארץ העוסקים במצוות".<sup>1</sup> ומאליה עולה התמיהה: האמנם כך הוא יחסו של הרמב"ם ללאמץ הגדול של הכרת המצוות ועשייתן? הרי לשם כך הקדיש את חיבורו הגדול ביותר, "משנה תורה"!

תכליתה של התורה לעצב אדם ירא שמים ואוהב ה' באמת, ולא רק "שומר מצוות", "דתי", "טכנוקרטי" של ההלכה. לעתים האדם עלול לשכוח את ה' ולדבוק רק בתורה. אם אנו מבקשים לחיות תורת חיים, שומה עלינו לעצור מדי פעם את הלימוד ולנסות להבין את התמונה הכללית של ההלכה, לאיזו מציאות היא חותרת (החסרה לנו כל כך היום), מהן התובנות וההשקפות האמורות לעצב את חיינו, הבאות לידי ביטוי בהלכה, וכיצד נוכל להביא לידי ביטוי את גילוי ה' בכל דבר. בעיני הרמב"ם, זהו הדבר החשוב ביותר, להבין את יסודות ההשקפה. וזה לשונו: "כי חשוב אצלי להסביר יסוד מהיסודות יותר מכל דבר אחר שאני מלמד".<sup>2</sup> רק כך האדם יכול להינצל מפרטי הפרטים ולקום מן הלימוד, מכל לימוד, כשה' מלווה אותו בכל חייו, להתקדם אל המלך בארמונו. אמנם לשם כך, כדי שלא יטעה, עליו ללמוד את הכל ולבקש מה' סיוע בלימוד.

ברוך אתה ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו, שהחיינו וקיימנו במלוא משמעות המילים, והגיענו לזמן הזה, להעמיד את ארבעת ספרי הבית והארץ - נשים, קדושה, הפלאה וזרעים - מחיבורו של מורנו הגדול הרמב"ם, ספר "משנה תורה", במהדרה מדויקת, מנוקדת ומבוארת, בהוצאה מהודרת, מוגהת ומאירת עיניים. ולעולם אפרוש את כפי בתפילה אל אלהינו שיכוון אותנו תמיד אל האמת. ויהי רצון מלפניו שהדברים שאמרנו בביאור יתקבלו על ידי הלומדים. באופן כללי, מחצית מספר "משנה תורה" עוסקת בהנהגת היחיד ומחציתו בהנהגת האומה. המחצית הראשונה מחולקת אף היא לשני חלקים, מחציתה עוסקת בשלמות האדם הפרטי, ומחציתה השנייה, המכונסת בכרך זה, עוסקת בשלמות האדם ביחסו לסביבתו. כרך זה, שנתייסדו עליו לימים "יורה דעה" ו"אבן העזר" שבשולחן ערוך, מיועד לכל מי שמעוניין להכיר את המשפחה היהודית. תחילה בהקמת המשפחה ובהגבלת יצר האדם בחיי האישות, באכילה ובדיבור, וחלק מביתו הוא שדהו, מקור פרנסתו בעבודת האדמה. כך חייו של האדם מלאים משמעות, כדי שלא יהיה עם הארץ עם ארץ ממש, שמי שנקראים במקרא עם הארץ, כלומר תושבי הארץ, לא יהיו עמי ארצות, כמשמעות צירוף לשון זה בלשון חכמים, חסרי דעה ובינה והשכל.

התורה היא עץ חיים, כלומר עצה לחיים. ספר "משנה תורה", המלא אהבת ה' יתברך, מדריך את האדם לירא את ה' ולאהוב אותו, ולא רק לקיים את מצוותיו. הוא מעמיד את האדם מול גילוי ה' במבנה הגדול של

## הבית והארץ – סביבת מופת

דרכים יש, וכולם דברי אלוהים חיים. פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות, הללו אוסרים והללו מתירים, הללו פוסלים והללו מכשירים, היאך אני למד תורה? והלא "תורה אחת יהיה לכם" והיאך אני עושה מעשה? כלום לא ניתנה תורה למעשה אלא רק לדרוש בה? ספר "משנה תורה" הוא התשובה לכל השאלות הללו, לא מפני שאין להקשות על דברי הרמב"ם, אלא מפני שספרו מכון את האדם ליעד הגדול. זו מטרתו וזה חזונו. יש בו נחוצות ולא פסיקה המותירה את האדם במבוכה, "יש אומרים ויש אומרים", "זה אומר בכה וזה אומר בכה". רבנו נוקט דרך ברורה. ההלכה היא הלכה מוכרעת כפי שצריך להיות במצב האידאלי כשסנהדרין קיימת, עידן שבו תורה אחת יוצאת לכל, ולא רסיסי תורה המותירים בקורא תחושה של אבדן דרך. אמנם הדיון לעולם אינו נשלם, ויש לדון בהיבטים מעשיים, אם במקרה מסוים צריך לנקוט דרך מסוימת או אחרת, והם באים לידי הכרעה, שיש בה תנועה כלפי היעד. הנחוצות אינה עריצות. הנחוצות היא דבקות באמת, והאמת אחת היא, "ולא נפלה מחלוקת בין בני האדם והכחישו האמת אלא מחמת היעדר הידיעה"<sup>6</sup>, והעריצות היא הדבקות במה שאינו אמת או בדרך עיוורת שמטפלים באמת.

הבהירות הזאת נמצאת בספר "משנה תורה", גם אם פה ושם אין פוסקים כמותו. גם אם נכשלנו לפי שעה להעמיד חזון גדול של תורה שלמה, אסור לשום אדם לטשטש את האמת, ואסור לשום אדם לוותר על השאיפה לחיי אמת.

מכוח זה בא הביאור שלפנינו, שנועד ללוות את הלומד לעמוד על חוט השדרה המרכזי של היהדות, הבנת כל התורה. אין חובה לפסוק על פי הרמב"ם, אבל מי שרוצה לעשות כן, חייב קודם לעמוד על דעתו של הנשר הגדול. זהו ביאור הנאמן לדבריו שלו. רמב"ם על פי הרמב"ם.

יהי רצון שיקרבנו ה' לדעת את דרכיו מכל הסובב אותנו.

## שלמי תודה

וכשם שעלינו להיזהר מלחלל את הקודש, כך שומה עלינו להיזהר מלקדש את המרוחק, כדרך שביטא זאת מו"ר הרב יוסף קאפח<sup>7</sup>, שנפשי מודה לה' בכל עת על שהפגישני עמו:

יסוד מוסד הוא בתורתנו, שהיא תורת חיים, לא רק חיים של לימוד, אלא חיים של תורה. משום כך נתייגענו יותר בספרים האלו בניסיון לפשט את הדברים ולהציג לפני הקורא קו בהיר, קב ונקי, של ביאור השזור מהלכי חיים, ולא רק ליקוט של ידיעות. פעמים הרבה אפשר להבין כל הלכה בפני עצמה, אבל קשה לתפוס את התמונה הכללית. הנחת היסוד של ביאורנו הייתה שהדברים חייבים להיות פשוטים עד כמה שניתן, כגון בביאור קביעת ימי המחזור של האישה בהלכות נידה. ההלכות חייבות להיות מעשה חיים ונטועות בארץ, שהרי לא ייתכן שתצטרך כל אישה לנהל את חייה עם מחשבון ובו אלגוריתם מורכב של ימי נידה וימי ספירה בלי קשר למחזור הטבעי שלה. אמנם עדיין הדברים מורכבים, ואיננו משלים את עצמנו שהגענו לתכלית הפשטות הראויה, אך מכל מקום צעדנו בשביל מחשבה זה.

גם בעניין השחיטה והכרת חלקי הבהמה, בהפרשת תרומות ומעשרות, בהכרת הצומח, בידיעת חבלי ארץ ישראל והמזרח התיכון, קירבנו את הדברים להכרת המציאות. לכן צירפנו הקדמות ותמונות צבעוניות כדי לקרב את הדברים לחיים. משעה שהתורה היא תורת חיים, "אפשר שיִדְעֶם הכל: גדול וקטון, איש ואשה, בעל לב רחב ובעל לב קצר"<sup>8</sup>. כך התורה המעשית יש לה כיוון ועמוד שדרה, ואינה רק מעשה מרכבה של טבלאות ושיטות, פסקים ומחלוקות, שהאדם טובל בהם ואינו עולה מהן. אמנם לא בכל דבר הכל פוסקים כהרמב"ם, אבל אין טוב ממנו לספק ללומד תפיסה נכונה, יסודית ושיטתית, של התורה כולה.

### כיוון ברור

ספר "משנה תורה" נבדל משאר האסופות לתורה. דברי התורה ניתנו מרועה אחד. אל אחד נתנם. פרנס אחד אמרם. כולם מפי אדון כל המעשים ברוך הוא. ושמה יאמר אדם 'היאך אני למד תורה? מפני שהרבה

פיצוח דעתו המיוחדת של הרמב"ם ודיוקי לשונו גרמו לנו עונג גדול. הדברים השתבחו גם במהדורה זו. להסבר מפורט של שיטתנו בביאור ההלכות הקשות במחצית השנייה של פרק ז, ראה מאמרנו: "הצעת פיתרון למבוכה גדולה בהלכות איסורי ביאה פרק ז", בכתב העת "סיני". הרב אוהד נפש ביאר ביאור ראשוני את "הלכות מאכלות אסורות". השוחט, ר' נתנאל מילס, והרב רועי דובקין, ביארו את "הלכות שחיטה" בטוב דעת, ביגיעה רבה ובלימוד מעמיק, כפי אשר תחזינה עיני הקוראים.

נעזרנו רבות בטובת עין שנהג בנו הרב אמיתי בן דוד, מחבר הספר "שיחת חולין", כשהעמיד לרשותנו איורים רבים הפזורים בספרו והתיר לנו להשתמש בהם במהדורה זו. הרב אמיתי אף הגיה היטב את "הלכות שחיטה" וחלק מהלכות "מאכלות אסורות". הרב יעקב לאך, מחבר הספר "טמוני חול", העמיד אף הוא לרשותנו תמונות, כמצוין בנספח התמונות, שעל עיצובן עמל שמואל קפא. תודה מיוחדת לרב ישראל מאיר לוינגר, לפנים רב העיר באזל ומחבר ספרים רבים בהלכות שחיטה וטרפות, על ליווי המסור, על תמונות ואיורים שהעמיד לרשותנו ועל הערותיו החשובות ב"הלכות שחיטה" ובחלק מהלכות "מאכלות אסורות". תודה לשוחט הרב יובל כהן על התמונות שהעמיד לרשותנו, כמצוין בנספח התמונות. על עיבוד התמונות עמל יעקב שהם, שעמס על עצמו בכל עת למען תורת משה. הרב לוי נפש, סגן הרב במשחטת תנובה "אדום אדום", שהדריך אותנו בבית המטבחים. תודתנו נתונה לכולם. עוד יבואו על הברכה המגיהים. הרב אריה כהן, שהוא גם מהנדס מזון, הגיה את הלכות "איסורי ביאה" והלכות "מאכלות אסורות"; הרב ד"ר מרדכי הלפרין, הגיה את החלקים של מערכת הרבייה של הגבר והאישה, ידיעותיו, מאמריו ועצותיו הטובות היו לנו לעזר רב. בנושאים רפואיים כללים עמד לימיני גם ידידי ד"ר מרדכי אלפרין.

בספר הפלאה עמלו בטוב טעם ודעת הרב אריאל אררט והרב ד"ר יוסי ארליך מן היישוב טלמון, שנתברך באנשים של צורה, אנשי חכמה ומעשה, שעמדנו על טיבם כבר בביאור הספר הקודם, ספר קדושה. אלו ביארו את הספר שלפנינו ביאור ראשוני וליוו את הביאור עד תומו. בהלכות העוסקות במקדש ובטהרה (חלק מ"הלכות נזירות" ו"הלכות ערכים

נפתים אנו נפתים לכל טרדה הנקריה בדרכינו, ומתחזה לעינינו כדבר חשוב וככלי אשר חפץ בו. ורק כאשר עוברת, אנו תוהים על אשר נפתינו לה, בהיווכחנו לאחר מעשה כי הבל חזותה ושקר חינה, ורק יראת ה' והעשייה בה היא התהלל.

את מאמץ הביאור במפעל מלווה כמעט בקביעות צוות מתנדבים מתמיד אשר ידו האחת עושה במלאכה והשנייה עוסקת בתורה, ואט אט נותן בידנו לסרטט לעם את היעד הגדול שספר "משנה תורה" מכון אליו. ד"ר יחיאל קארה הי"ו, חוקר בכיר באקדמיה ללשון העברית, המלווה את המפעל כמעט מראשיתו, אשר יגע על מלאכת הניקוד הקשה, ואף הגיה וערך את לשון הביאור; הרב רועי דובקין והרב עמנואל מזרחי, שביארו ראשונית את ספרי נשים וזרעים, בהתאמה, וליוו את כל הביאור בכרך זה בטוב דעת, בדבקות, ביגיעה רבה ובלימוד מעמיק כפי שתחזינה עיני הקוראים, והביאו את הדברים לידי סיום תוך הגהות רבות וחקירות עיוניות. הרב הלל גרשוני המטפל בעריכת נוסח הרמב"ם. אש הקודש שבהם ראויה להתפעלות בעיני ה' ואדם.

בספר נשים נשתתפו עמנו בהגהת הביאור הרב דוד פאלקוף והרב דניאל ביג'ל מ"מכון שפע" בראשות הרב עדין אבן ישראל (שטיינזלץ), וביחד אתם ליטשנו חזור ולטש את כל הספר.

ספר קדושה יוצא לאור בשיתוף פעולה עם "מכון משה", העוסק במחקר משנת הרמב"ם לתחומיה ובהוצאתה לאור עולם, בראשות מו"ר הרב רצון ערוסי. תודה אישית מקרב לב לרב ערוסי על סיועו המסור וליו"ר יוסי פרחי, שהגיה את הדברים והוביל את שיתוף הפעולה בדבקות לבב ובשום שכל. הרב יואל קטן, הרב צפניה ערוסי, הרב מיכאל חימי ויאיר שאקי הגיהו חלקים מ"הלכות נידה".

בספר קדושה נתייגענו רבות בהבנה מעמיקה בשיטת הרמב"ם. פעמים עמלנו על משפט אחד שבעה נקיים ועל פסקה שמונים ימי טוהר. חזור והבן. חזור ולטש. ביאורו של ספר זה נמשך שנות אדם רבות, ואף שילבנו בו איורים ושרטוטים רבים. הרב ד"ר אלעד דוקוב ביאר את תחילת הלכות "איסורי ביאה" ואת סופן בטוב דעתו. ר' יונתן רבינובויץ ביאר את "הלכות נידה", ונשתקע חודשים רבים מאוד בפיתרון המבוכה בשיטת הרמב"ם בספירת ימי נידה וזיבה. פיזור הערפל, הישגי הביאור ודקדוקיו, נזקפים לזכותו.

תכן, כך אי אפשר לספר בלא טעות. אנא הסבו את תשומת לבנו לטעויות שתמצאו בו. ראו נא את עצמכם שותפים למפעלנו. נשמח לקבל מכם הצעות להניף הלאה את החזון הגדול.

מקום אתי יהודות גם לצוות המורחב, שמכוחו מגיעים רעיונות ומילים לידי מעשה. בכורת התודות למר יצחק וייספיש על מאמציו המרובים בהפקת הספר ובליוי המסור של המפעל מתחילתו, בדבקות ובנועם. רוח ה' מלווה את פועלו. אצילות לבבו וחכמתו וטוהר כפיו הם לעצה טובה לי בכל צעד ושעל. שלוח מעלה הוא ואיש יקר שהמפעל כולו חב לו על חריצותו ודבקותו, והכל לשם שמים בהתנדבות. תודה לנאור ידעי ולמנחם מענדל שכטר שהפיק מרגלית מתחת ידם, תוך הגהה מדוקדקת באמצעים מגוונים ומשוכללים, עד כמה שידינו מגעת. העבודה איתם הסבה לי עונג רב. נאור ניהל את התהליך כולו בחכמת לב יחד עם הגהותיהם של הרב דוד משה, אברהם בן ארוש, בן ציון חנייה, ועוד חברים. אף נעזרנו בעצותיהם ובהגהותיהם של הרב אריה כהן ושל הרב יואל קטן. תודה לגב' הילה בירן על רעיונות לבה בעיצוב. תודה לחנן מגורי, המנהל את אתר הספר בשום שכל, וליונתן עזרן על עצותיו הטובות. תודה עמוקה לשותפיי באכסניה של קדושה, ישיבת "אור וישועה", ולמנכ"ל ישי בוצחק, המוציא והמביא בטוב טעם. עוד יבואו על הברכה שותפים גדולים המביאים את הספרים לכל דורש ומדביקים את כולנו בעשייה מבורכת ומלאת רגש.

תהא משכורת כולם שלמה מעם ה' אלוהי ישראל. ברכת התורה תהא שלוחה להם בכל אשר יפנו, וזכות הנשר הגדול תהא חופפת עליהם ועל בתיהם.

ואחרונים חביבים, בני ביתי. יהי רצון שנהיה אנחנו וצאצאינו כולנו אוהבי ה' ולומדי תורתו לשמה.

וחרמים!), נעזרנו בהגהתו של הרב יוסף אלבו, מאנשי "מכון המקדש".

ספר זרעים נעשה בשותפות עם "מכון התורה והארץ" באשקלון, בראשות הרב יהודה עמיחי שליט"א ותלמידי חכמים מן המכון, שעמלו כדי שיצא דבר מתוקן מתחת ידנו. הרב דוד אייגנר הוביל את המאמץ מצד המכון, הגייה כמה פעמים את ההלכות, חזר וליטש, חקר ופיטש. הרב אהוד אחיטוב הגייה בעיקר את "הלכות שמיטה ויובל". הרב עמנואל מזרחי עבד על טיוטת הביאור הראשונה וליווה את הביאור ונספחיו עד תומם, יומם ולילה, לילה ויומם בהתמדה ובטוב דעת. הוצאת הספר נזקפת לזכותו. הביאור הראשוני ב"הלכות מתנות עניים" פרקים ז-י נעשה כבר לפני שנים יחד עם הרב ד"ר דרור פיקסלר הי"ו בספרון "פרקי צדקה ופדיון שבויים". שלוש החטיבות הראשונות של הספר עברו גם תחת ידיהם האמונות של הרב אלי רייף, הרב ינון חן, הרב משה גרוס, עוזריו של הרב נ"א רבינובין, מחבר "יד פשוטה", ה' יעזרהו לראות בסיום החיבור כולו. על חלק מן האיורים עמלו שלמה שטראוס ואלחנן בן אורי. בספר זה נעזרנו במומחים רבים. באיור המפות ובזיהוי המקומות נעזרנו מאוד ברב ישראל אריאל, ראש "מכון המקדש" ומחבר ספר "אוצר ארץ ישראל" העומד לצאת לאור בימים אלו, ובתלמידו הרב אבי כהנא. כמו כן נעזרנו בפרופ' יואל אליצור אשר ידו רב לו בזיהוי מקומות. על המפות בגוף הביאור עמל יעקב שהם. זיהוי הצמחים נעשה על ידי פרופ' זהר עמר. עוד נעזרנו בדוד פרידי מ"מאפייט שטיבל" ובעוד רבים וטובים כדי להפיק ביאורי אמת לתורת חיים.

בכרך זה דקדקנו כפי כוחנו מילה במילה. יחד עם זאת, אנו בטוחים שכשם שאי אפשר לבר בלי

## יוחאי מקבילי

### חיפה

### חנוכה תשע"ג

## ◇ הערות ◇

1. מו"נ גנא. 2. פה"מ ברכות ט, ז. 3. יסודי התורה ד, יג. 4. ראה בבלי חגיגה ג, ב; סנהדרין ל, ד, א. 5. במדבר טו, כט. 6. פה"מ ראש השנה ב, ז. 7. בשער לספר דניאל עם פ"י רס"ג. 8. כרך קמ"ה, הוצאת מוסד הרב קוק, תשע"ב. 9. פרקים ד-ה, י, טו מאיסורי ביאה.